

NEKSUS MIGRACIJA I SIGURNOSTI NA JUGOISTOKU EVROPE

MIGRATION AND SECURITY NEXUS IN SOUTH EASTERN EUROPE

Izvorni znanstveni članak

*Senadin Šabanija, MA**

Sažetak

Nekus migracija i sigurnosti na jugoistoku Evrope sve više dobija na značaju prvenstveno zbog potencijalnih veza ilegalnih migracija sa određenim sigurnosnim prijetnjama. U sklopu istraživanja veza koje nastaju između migracija i sigurnosti u periodu 2016-2021 godina na jugoistoku Evrope, intervjuisano je 32 eksperta iz oblasti migracija i sigurnosti i ispitani su stavovi i mišljenja o tim vezama. Sproveden je i upitnik u kojem je učestvovalo 252 ispitanika iz humanitarnog sektora, profesionalaca koji rade na implementaciji raznih humanitarnih programa na prostoru jugoistoka Evrope. Rezultati sprovedenih istraživanja ukazuju na postojanje uzročno-posljedičnih veza između migracija i sigurnosti na ovom prostoru. Većina ipitanika smatra da su migracije povezane sa terorizmom, prekograničnim kriminalom i trgovinom ljudima ali ne mogu biti uzročnik ili generator ovih prijetnji. Prema mišljenju većine ispitanika, termin „ ilegalne migracije “ poželjno je zamijeniti terminom „neregularne migracije“ u svakodnevnoj komunikaciji kako bi se izbjegla kriminalizacija migranata u takvim situacijama i negativan uticaj na određivanje njihovog statusa. Ispitani su stavovi i mišljenja eksperata o kršenju osnovnih ljudskih prava migrantske populacije na ovom prostoru kao i migrantskoj krizi u pojedinim zemljama ove regije. Većina ispitanika smatra da su migratorna kretanja u nekom periodu prerasla u krizu u nekim državama na ovom prostoru ali je trajanje te krize je bilo vremenski ograničeno. Može se zaključiti da nekus migracija i sigurnosti na ovom prostoru zavisi od mnogih faktora ali da migracije stvaraju određene sigurnosne izazove na jugoistoku Evrope.

** RSO Regional Security Officer- IOM- International Organization for Migrations. MENA Middle East and North Africa Region / Regional Office Cairo, EGYPT., e-mail: ssabanija@iom.int; senadinsabanija@fkn.unsa.ba*

Ključne riječi: Sigurnost, migracije, nexus, sigurnosni izazovi, istraživanje, jugoistok Evrope.

Abstract

The migration and security nexus in Southeast Europe is becoming increasingly important, primarily due to the potential links between illegal migration and specific security threats. As part of the research on the links between migration and security in the period 2016-2021 in Southeast Europe, interviews with 32 experts in the field of migration and security were conducted, through which attitudes and opinions on these links were examined. Also, a questionnaire was completed with 252 respondents from the humanitarian sector, professionals who participate in the implementation of various humanitarian programs in Southeast Europe. The research results indicate the existence of causal links between migration and security in this region. The opinion of the majority of respondents leads to the conclusion that migration is related to terrorism, cross-border crime, and human trafficking. Still, it cannot be considered a cause or generator of these threats. According to most respondents, the term "illegal migration" should be replaced with "irregular migration" in everyday communication to avoid the criminalization of migrants in such situations and the negative impact on determining their status. Attitudes and opinions of experts about the violation of the migrant's fundamental human rights in this area and the migrant crisis in some countries in this region were examined. Most respondents believe that migratory movements have grown into a crisis in some countries in this area, although the duration of the crisis was limited in time. It was concluded that the nexus of migration and security in this area depends on many factors. Still, it can be supposed that migration creates some security challenges in Southeast Europe.

Key words: Security, migration, nexus, security challenges, research, SouthEastern Europe.

1. UVOD

Migracije i sigurnost su povezani na više načina i sve više postaju glavne teme u većini država jugoistočne Evrope prvenstveno zbog uticaja na različite oblasti života. Sigurnost država kao osnovni preduslov svih drugih aktivnosti, predstavlja najvažniju kategoriju kojom se trebaju baviti svi segmenti društva. Političke elite koje su stvarni kreatori i donosioci najbitnijih odluka u jednom društvu sve više upotrebljavaju migracije kako bi ostvarile političke ciljeve koji često nemaju mnogo veze sa upravljanjem migracijama ali mogu uticati na sigurnost u jednoj državi. Kao i mnogi drugi društveni procesi, migracije zahtijevaju uključivanje šireg spektra društvenih institucija ne samo političkih organizacija u njihovo upravljanje. Kao apsolutni minimum, procesi upravljanja migracijama bi trebali uzeti u obzir poštovanje i zaštitu individualnih prava i sloboda migrantske populacije bez obzira gdje se migranti nalaze i kako su tu stigli. Iako se često dovode u direktnu vezu sa terorizmom, prekograničnim kriminalom i trgovinom ljudima, veze između migracija i sigurnosti su mnogo kompleksnije i zavise od više faktora. Pristup zasnovan na sekuritizaciji migracija je nedovoljan i ne može biti dugoročno rješenje u upravljanju migracijama. Sigurnosni tretman migracija ili jednog dijela migracija bi trebao biti paralelan sa ostalim tretmanima i ne bi smio postati dominantan pristup u upravljanju migracijama. U svim zemljama jugoistočne Evrope koje su se našle pod udarom masovnih migracija koje su se intenzivirale tokom globalne migrantske krize, vlasti su inicijalno pristupale upravljanju migracijama primjenom sigurnosnih mjera. Stoga je istraživanje odnosa migracija i sigurnosti u ovim zemljama zasnovano na pretpostavci da su neregularne migracije generator sigurnosnih izazova u ovim zemljama. Suština istraživanja je identifikacija veza (nexus) koje nastaju između migracija i sigurnosti na ovom prostoru. Sljedeći bitan cilj istraživanja je inicirati promjenu negativne percepcije prema svim migracijama u jugoistočnoj Evropi kroz ispitivanje stavova i mišljenja eksperata o upotrebi termina „*ilegalne migracije*“. Rutinska upotreba termina „*ilegalne migracije*“ može dovesti do kriminalizacije migracija tzv. „*krimigracija*“ i migranata koji se nalaze u takvim situacijama što utiče na njihov tretman i status tokom njihovih putovanja. Ispitivanjem stavova eksperata u polju migracija i sigurnosti sa iskustvom u jugoistočnoj Evropi, direktnim intervjuisanjem,

odnosi migracija i sigurnosti na ovom prostoru mogu donekle biti objašnjeni. Analiziranjem odgovora većeg broja humanitarnih profesionalaca prikupljenih sprovođenjem upitnika sa pažljivo dizajniranim pitanjima dodatno se ispituju stavovi i mišljenja pojedinaca koji su direktno uključeni u ove procese. Analizom svih podataka prikupljenih observativnim nalazom, intervjuisanjem i upitnikom teži se donijeti nekoliko zaključaka kojim bi se veze između migracija i sigurnosti na ovom prostoru argumentirano razotkrile.

2. VEZE IZMEĐU GLOBALNE MIGRANTSKE KRIZE I SIGURNOSTI

Veze između sigurnosti i migracija su kompleksne i višestruke. Dok su migracije prihvaćene kao historijska činjenica, tek sa završetkom hladnog rata migracije počinju biti posmatrane i kao sigurnosni problem. U najširem smislu veze između migracija i sigurnosti se mogu posmatrati iz dva ugla, i to iz ugla sigurnosnih studija i iz ugla migracijskih studija (*Huysmans & Squire, 2009*). Za stjecanje novih i proširenje postojećih saznanja potreban je stalan, sustavan i uporan rad, značajan intelektualni napor (*Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020*). Stoga se odnosi sigurnosti i migracija konstantno istražuju i ispituju kao bi se otkrile nove veze i objasnile postojeće. Danas sigurnost predstavlja mnogo širi pojam i podrazumijeva mnogo više aktivnosti nego je to bilo u prošlosti (*Alispahić, Kovačević, Korajlić, 2015*). Migranti su općenito uvijek smatrani potencijalnom prijetnjom nacionalnoj sigurnosti, javnom redu i miru ili kao direktna prijetnja demografiji neke zemlje. U kasnim šezdesetim i ranim sedamdesetim godina prošlog vijeka imigracije postaju predmet javne zabrinutosti i dolazi do promjene iz “dopuštajuće” imigracione politike u kontrolisanu, više restriktivnu politiku [*Huysmans 2006 prema (Fielding, 1993-43; Hollifield, 1992, 66–73)*]. Prema navodima Jefa Huysmansa (2002) politička retorika je sve više povezivala migracije sa destabilizacijom javnog reda (*Doty, 1996; Marie, 1988; Ugur, 1995*). Sve do sredine osamdesetih godina imigraciona politika u Europskim zemljama nije bila smatrana važnim pitanjem prvenstveno zbog stvaranja zajedničkog tržišta. Međutim, počev od sredine osamdesetih fokus se mijenja i imigracije postaju politizovane prvenstveno kroz pitanje azila i postojećih nejasnoća između pitanja azila i imigracija. Azil postaje

prvorazredno političko pitanje kao alternativni način za ekonomske migracije u Europsku Uniju (*den Boer, 1995*). Razvoj sigurnosnih diskursa i politika u polju migracija se često predstavlja kao neizbježan odgovor na izazove za javni red i domaću stabilnost usljed porasta broja (neregularnih) migranata i tražilaca azila (*Lodge, 1993*). Spletom različitih okolnosti mnogi migranti su se našli u neregularnoj situaciji koja je u mnogim zemljama ilegalna, jer nije u skladu sa zakonom dakle protuzakonita. Pogrešno je nazivati sve migrante u takvim situacijama „*illegalnim*“ jer nijedno ljudsko biće ne može biti ilegalno već se samo može naći u takvoj situaciji. Upravo u ovom aspektu tretiranja migranata odnosi sigurnosti i globalne migrantske krize dolaze do izražaja jer se po automatizmu neregularni migranti tretiraju sigurnosnim mjerama. Kriza je u najširem smislu stanje ili situacija koja prevazilazi postojeće kapacitete neke organizacije, zajednice ili države za sigurno prevazilaženje novonastale situacije koja ugrožava živote ljudi i imovinu. Poznato je da krize ugrožavaju i procese odnosno funkcionisanje sistema bilo da se radi o manjim ili većim sistemima, privatnim ili javnim, državnim ili regionalnim. Kriza ima nekoliko ključnih karakteristika pa tako Seeger, Sellnow i Ulmer (1998) kažu da krize imaju četiri karakteristike koje krize definišu kao događaje koji su "specifični, neočekivani i nerutinski događaji ili nizovi događaja koji stvaraju visok nivo neizvjesnosti i prijetnje ili percipirane prijetnje najvišim prioritetima i ciljevima organizacije." Kada je reč o državama, Michael Brecher (*Shlaim, 1983*), na osnovu studija slučaja projekta Međunarodnog kriznog ponašanja (ICB), predložio je drugačiji način definisanja krize jer su uslovi percepcije koje imaju donosioci odluka na najvišem nivou dotičnog aktera: *prijetnja osnovnim vrijednostima, uz istovremenu ili naknadnu visoku vjerovatnoću umiješanosti u vojna neprijateljstva, i svijest o ograničenom vremenu za odgovor na vanjske prijetnje*. Konceptualna istorija krize je opširno pokrivena sve do početka dvadesetog vijeka, velikim dijelom zahvaljujući radu Reinharta Kosellecka*. Lingvistički, engleska *crisis*, njemačka *Krise* i francuska *crise* potiču od grčkog izraza *krisis*. Prema Kosellecku (1984.), antička kriza je sadržavala značenje i objektivne krize i subjektivne kritike. Otuda njegovo porijeklo već

* *Reinhart Koselleck (23. april 1923. – 3. februar 2006.) bio je njemački historičar. Smatra se jednim od najvažnijih historičara dvadesetog vijeka. Zauzima značajnu poziciju u istoriji, radeći izvan bilo koje unapred uspostavljene 'škole', dajući pionirski doprinos konceptualnoj istoriji (Begriffsgeschichte), epistemologiji istorije, lingvistici, temeljima antropologije istorije i društvene istorije, i istoriji prava i vlade.*

ukazuje da je pojam krize usko vezan za ljudsku percepciju i subjektivnost. Da bi se kriza uspješno stavila pod kontrolu neophodno je upravljanje krizom na pravovremen i adekvatan način od njenog početka pa sve do kraja krize. Neke krize mogu trajati i duži vremenski period pa je neophodno da su upravljački mehanizmi prilagođeni i dovoljni za upravljanje krizom u dužem periodu. Upravljanje krizom je poznato i pod nazivom “*krizni menadžment*”, i kako smatraju Korajlić i drugi (2020), “*zadatak kriznog menadžmenta u smislu pravnog reguliranja je u praćenju i sistemu ranog upozoravanja na sve opasnosti za život ljudi i imovinu, savjetovanje i pokretanje inicijativa za izbjegavanje ili umanjivanje opasnosti, odnosno saradnja i izvještavanje drugih organa uprave o potencijalnim opasnostima radi prilagođavanja lokalnih instrumenata*”. Politika se javlja kao instrument zaštite države i društva i unutrašnjeg tržišta od opasnosti invazije neregularnih migranata i tražilaca azila. Međutim ovakva ograničena interpretacija u stvari oslikava koliko sigurnosna praksa utiče na društvene odnose jer migracije postaju “problematične” onog momenta kad se u njihovu regulaciju uključe specijalizirane institucije poput sigurnosnih agencija. Može se zaključiti da su odnosi globalne migrantske krize i sigurnosti u širem smislu uzročno-posljedični jer migracijska kriza u pojedinim zemljama može uzrokovati sigurnosni odgovor kroz sekuritizaciju cjelokupnih migracija.

3. ISTRAŽIVANJE ODNOSA MIGRACIJA I SIGURNOSTI NA JUGOISTOKU EVROPE

Jugoistok Evrope u geografskom smislu predstavlja sponu između zemalja Azijskog kontinenta i zemalja Evropskog kontinenta iako je samo područje jugoistoka Evrope geografski dio Evropskog kontinenta. Prema tumačenju Jelavich (1983), zemlje koje čine jugoistok Evrope u geografskom smislu su Grčka, Albanija, Sjeverna Makedonija, Kosovo*, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Kipar, Hrvatska, Slovenija, Bugarska i Turska

* Kosovo je predmet teritorijalnog spora između Republike Kosovo i Republike Srbije. Republika Kosovo je jednostrano proglasila nezavisnost 17. februara 2008. Srbija i dalje tvrdi da je to dio sopstvene suverene teritorije. Dvije vlade su počele da normalizuju odnose 2013. godine, kao dio Briselskog sporazuma iz 2013. godine. Kosovo je trenutno priznalo kao nezavisnu državu od 97 od 193 države članice Ujedinjenih nacija. Ukupno je 112 država članica UN priznalo Kosovo u nekom trenutku, od kojih je 15 kasnije povuklo priznanje.

(Istočna Trakija*). Neke od ovih zemalja su također kategorisane kao dijelovi Centralne Evrope kao što su Slovenija i Hrvatska (Armstrong & Anderson, 2007) dok se vodi debata o tome da li Kipar spada pod Evropski ili Azijski kontinent (World Atlas, 2018). Važno je da u geografskom smislu, dio jugoistoka Evrope velikim dijelom čini Balkanski poluotok, područje poznato pod nazivom Balkan, najistočnije od tri velika evropska južna poluostrva. Ne postoji univerzalna saglasnost o komponentama regiona (Selimić, 2014). Balkan se obično okarakterizira kao Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kosovo, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Rumunija, Srbija i Slovenija – sa svim ili dijelom svake od tih zemalja koje se nalaze unutar poluostrva. Dijelovi Grčke i Turske također se nalaze unutar geografskog regiona koji se općenito definiše kao Balkansko poluostrvo, a mnogi opisi Balkana uključuju i te zemlje*. Balkan kao područje koje obuhvata zemlje relevantne za problem istraživanja u kontekstu migracija je značajan i zbog ruta koje migranti koriste za kretanje prema zemljama EU. Zapadni Balkan je izraz koji se od početka 21. vijeka koristi u Evropskoj Uniji kako bi, prije svega, označio teritorije balkanskih država (s izuzetkom Turske) koje većinom još nisu članice te organizacije. U ove države spadaju Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Kosovo i Albanija.

Prikupljanje podataka za kvalitativno istraživanje predstavlja značajan izazov prvenstveno zbog teritorijalnog određenja predmeta istraživanja koji obuhvata više zemalja jugoistočne Evrope. Treba uzeti u obzir i vremensko određenje predmeta istraživanja od pet godina (2016-2021) tokom kojih se mnogi izvori podataka mijenjaju ili nestaju usljed različitih faktora, ili postaju nedostupni ili prestaje njihova relevantnost. U skladu sa primijenjenom metodologijom naučnog istraživanja prikupljanje podataka za ovo istraživanje je sprovedeno putem sljedećih metoda: a) *Observativni nalaz-sudjelujuće promatranje*, b) *analiza sadržaja*, c) *triangulacija podataka*, d) *anketa putem strukturiranog intervjuja i upitnika*. Kako bi se prikupili kvalitetni i pouzdani podaci za analizu i određivanje bitnih karakteristika neregularnih migracija na prostoru jugoistoka Evrope,

* Istočna Trakija također poznat kao Turska Trakija ili Evropska Turska, dio je Turske koji je geografski dio jugoistočne Evrope. Zauzima 3% kopnene površine Turske, ali čini 20% njenog ukupnog stanovništva. Najveći grad u regionu je Istanbul, koji se prostire na Bosforu između Evrope i Azije. Glavni grad je Edirne.

* Više na: Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Balkans>

sprovedeni su intervjui sa izabranim ekspertima koji su uključeni u upravljanje migracijama u zemljama jugoistoka Evrope. Uzimajući u obzir da predmet istraživanja zahtjeva poznavanje međunarodnih migracija i sigurnosti ali i iskustvo u oblastima ljudskih prava i humanitarnog rada, određene su ciljne grupe pojedinaca koji mogu pružiti najrelevantnije podatke u ovoj oblasti. Problemski usmjereni ili dubinski intervjui koji su sprovedeni sa pažljivo odabranim pojedincima koji posjeduju iskustvo u razumijevanju suštine problemne situacije (*Halmi, 2005:320*) poduzeti su sa namjerom ostvarenja prvog cilja problemskog ili dubinskog intervjua a to je spoznaja. Prema Giliju (1974) ovaj cilj se postiže tako što istraživaču stvari uči od intervjuiranih osoba i brižljivo rekonstruira svijest koju intervjuirane osobe posjeduju. Ciljne grupe za intervjuisanje su određene nakon sprovedenog istraživanja o tome koji su to najpodesniji izvori podataka o migracijama u jugoistočnoj Evropi a koji mogu dati vjerodostojne podatke kroz direktno intervjuisanje. Kao najrelevantniji izvori podataka za predmet istraživanja i sprovođenje intervjua određene su tri ciljne grupe eksperata: eksperti iz Međunarodne Organizacije za Migracije (IOM), Državnih institucija i akademske zajednice, istraživači i eksperti koji se bave fenomenom migracija i sigurnosti. Ukupno je intervjuisano 32 eksperta iz navedenih ciljnih grupa od čega je jedanaest Šefova Misija IOM-a, pet programskih menadžera i četiri sigurnosna profesionalca iz stalnih Misija IOM-a u zemljama jugoistoka Evrope. Također, intervjuisano je osam eksperata iz Državnih institucija (tri iz Ministarstva Sigurnosti BiH, jedan iz MUP-a Kantona Sarajevo, jedan iz MUP-a Turske, jedan iz MUP-a Kosova, jedan član Paralamenta BiH -sigurnosni ekspert, jedan sigurnosni ekspert iz OSCE Misije u Ukrajini) i četiri akademska istraživača (tri iz Kosova i jedan iz Bangkoka). Intervjui su sprovedeni direktno, upotrebom video konferencijskih poziva i indirektno, prikupljanjem pisanih odgovora na postavljena pitanja koja su definisana u protokolu intervjua na bosanskom i engleskom jeziku. Direktnim intervjuisanjem je omogućeno i ispitivanje stavova i mišljenja o pitanjima koja nisu eksplicitno navedena u protokolu intervjua kroz dodatna podpitanja. Odgovori prikupljeni u pisanoj formi su pružili dostatne podatke za ispitivanje stavova eksperata o pitanjima veza neregularnih migracija i terorizma, prekograničnog kriminala i trgovine ljudima. Upitnik je kreiran putem online platforme *Surveymonkey* i sadrži ukupno 7 pitanja koja odražavaju pitanja iz intervjua. Odgovori na upitnik su

prikupljeni distribucijom linka sa sadržajem upitnika na više od sedam stotina e mail adresa humanitarnih profesionalaca uključenih u implementaciju različitih programa u zemljama jugoistoka Evrope i Turskoj. Registrovano je ukupno 252 respodenta koji su u potpunosti odgovorili na sva pitanja u periodu između 27 Januara i 7 Februara, 2022 godine.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja se mogu podijeliti u dvije grupe, na rezultate analize prikupljenih podataka observativnim nalazom i analizom sadržaja i na rezultate podataka prikupljenih survejom. Podaci prikupljeni survejom, sprovođenjem strukturiranog intervjua i upitnika, su obrađeni u skladu sa pravilima naučnog istraživanja i dobijeni rezultati su korišteni kako bi se potvrdile (ili opovrgle) pojedine teze iz istraživanja. Teorijska utemeljenost upitnika obuhvaća tri područja, kako to obrazlažu Kukić i Markić (2006:152 prema Vujeviću 1990:105). Područje ocjene stavova ispitanika po pitanju korištenja terminologije u polju migracija, zatim ispitivanja veza migracija i sigurnosti te ocjene ugroženosti ljudskih prava migrantske populacije tokom njihovih putovanja. Svi podaci prikupljeni odgovorima su sistematizovani, klasifikovani i kvantifikovani kako bi se primijenila metoda ocjene stavova i mišljenja Likertovom skalom procjene* kojom je utvrđen stepen slaganja ispitanika sa tvrdnjama iz pitanja navedenih u intervjuu.

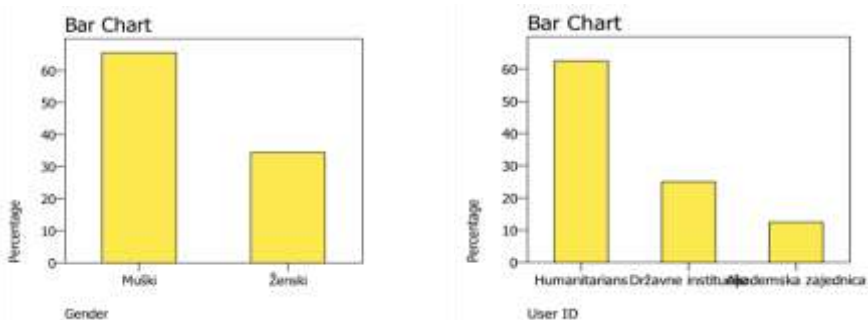
4.1. Rezultati intervjua

Intervjui sa relevantnim ekspertima iz IOM-a, državnih institucija i akademske zajednice su sprovedeni u periodu Oktobar, 2021 - Mart, 2022 godine. Ukupno je intervjuisano 32 eksperta od kojih je 20 eksperata iz IOM-a, 8 eksperata iz državnih institucija i 4 akademska istraživača. Strukturirani intervju sadrži ukupno 15 pažljivo formulisanih pitanja kako bi se potaklo izražavanje mišljenja ispitanika kroz ocjenu tvrdnji kojom su sadržane u pitanjima. Svi eksperti su pristali na intervju pod uslovom anonimnosti, a socio demografski podaci prikupljeni za potrebe evaluacije sprovedenih intervjua su zaštićeni od neovlaštenog korištenja u skladu sa

* Likertova skala procjene 1932. godine osmislio Američki psiholog Rensis Likert

potpisanom izjavom voditelja intervjua i etičkim kodeksom akademskog istraživanja. Analiza kvalitativnih podataka je sprovedena putem softvera SPSS* za analizu podataka putem Likertove skale ocjene stavova i mišljenja. Tako stvoreni niz je automatskom obradom u SPSS-u korišten za određivanje različitih frekvencija odgovora intervjuisanih eksperata prema spolu, ciljnoj grupi i načinu sprovođenja intervjua:

Grafikoni broj 1 i 2. prikaz intervjuisanih eksperata prema spolu i prema ciljnoj grupi

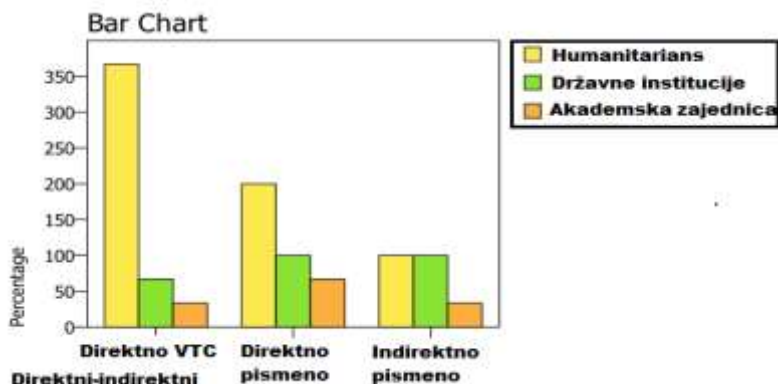
Izvor: SPSS

Od ukupnog broja intervjuisanih eksperata 65.6% je muškog spola dok je 34.4% ženskog spola.

Najveća frekvencija od 62.5% prema ciljnoj grupi zabilježena je iz IOM-a (humanitarians), a slijede državne institucije sa 25% i akademska zajednica sa 12.5% intervjuisanih eksperata. Niska frekvencija akademske zajednice odražava najmanji broj intervjuisanih eksperata iz ove ciljne grupe.

* SPSS Statistics je statistički softverski paket koji je razvio IBM za upravljanje podacima, naprednu analitiku, multivarijantnu analizu, poslovnu inteligenciju, kriminalističke istrage. Pogledati više na: <https://www.ibm.com/products/spss-statistics>

Grafikon broj 3. Procentalni prikaz načina sprovođenja intervjua.

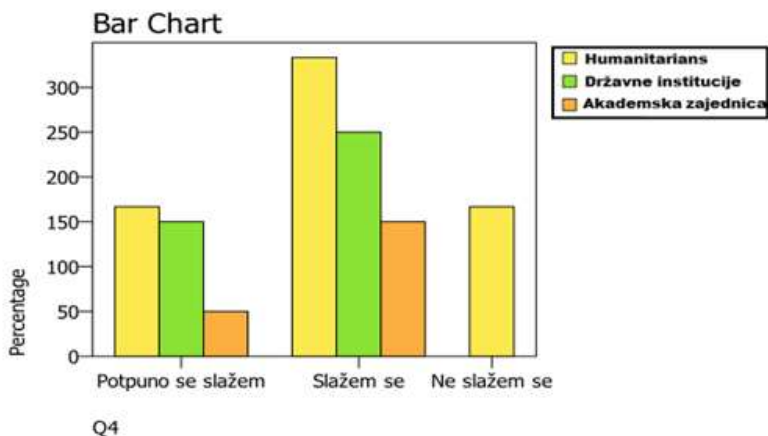
Treća frekvencija se odnosi na način vođenja intervjua sa pojedincima u svakoj ciljnoj grupi. Najviše je eksperata koji su intervjuisani direktno ili putem video poziva 43.8%. Slijede ih eksperti koji su pružili odgovore u pisanoj formi poslije direktnog kontakta sa 34.4%. Najniži procenat prikupljenih odgovora na indirektan način u pismenoj formi preko posrednika i iznosi 21.9%.

4.1.1. SPSS analize stavova i mišljenja intervjuisanih eksperata

Svi sprovedeni intervjui su zabilježeni audio vizuelnim snimanjem ili pismenim putem a voditelj intervjua je anotirao, zabilježio i brojčano kodirao odgovore prije unošenja obrađenih podataka u SPSS softver. Kodirani odgovori su analizirani kroz funkcije dostupne u ovom softveru i utvrđene su neophodne frekvencije u odgovorima. Određivanjem frekvencije za pojedinačne odgovore svih ispitanika, softver je utvrdio procenat slaganja ispitanika sa sljedećim pitanjima-tvrdnjama:

Pitanje - tvrdnja broj 4 glasi: Samo prisustvo većeg broja migranata raznih kategorija na nekom prostoru može prouzrokovati sigurnosne incidente.

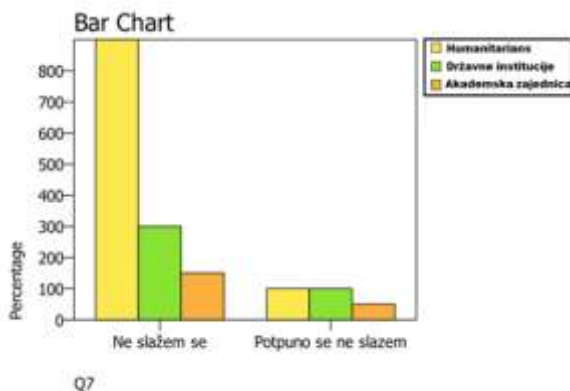
Grafikon broj 4. prikaz odgovora intervjuisanih eksperata svih grupa na tvrdnju broj 4.

Kumulativan procenat slaganja svih ispitanika iznosi 84.4% što navodi na zaključak da je, prema mišljenju ispitanika vrlo moguće da samo prisutvo migranata na nekom prostoru u većem broju može izazvati sigurnosne incidente. U elaboraciji svojih odgovora, većina ispitanika je istakla da to zavisi od mnogo drugih faktora kao što je broj migranata, prihvatanje lokalne zajednice, smještajni kapaciteti, kulturološki background migranata, broj ranjivih kategorija, kvalitete upravljanja migracijama

Pitanje - tvrdnja broj 7 glasi: Neregularne migracije isključivo sigurnosni problem te shodno tome trebaju biti tretirane sigurnosnim mjerama.

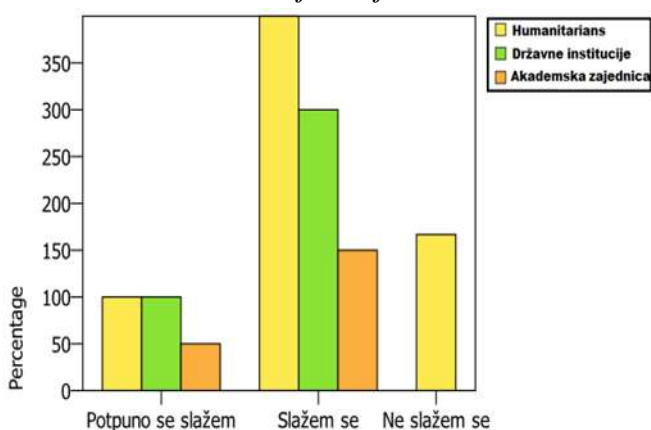
Grafikon broj 5. Prikaz odgovora intervjuisanih eksperata iz svih grupa na tvrdnju broj 7.

Svi ispitanici su izrazili neslaganje ili potpuno neslaganje sa ovom tvrdnjom tako da je kumulativni procenat neslaganja 100%. Pored neslaganja sa tvrdnjom svi ispitanici su se složili da ilegalne migracije imaju i sigurnosnu dimenziju ali da nisu ekskluzivno sigurnosni problem. Svi eksperti se slažu u ocjeni da su migracije prije svega humanitarni, društveni, zdravstveni, demografski pa tek onda i sigurnosni problem, u zavisnosti od konteksta i zemlje. Intervjuisani eksperti smatraju da neregularne migracije trebaju biti tretirane prvo humanitarnim i mjerama potrebnim za utvrđivanje identiteta migranata pa tek onda sigurnosno, ako ima potrebe za tim.

Pitanje - tvrdnja broj 9 glasi: Neregularne migracije utiču na javnu sigurnost u lokalnim zajednicama.

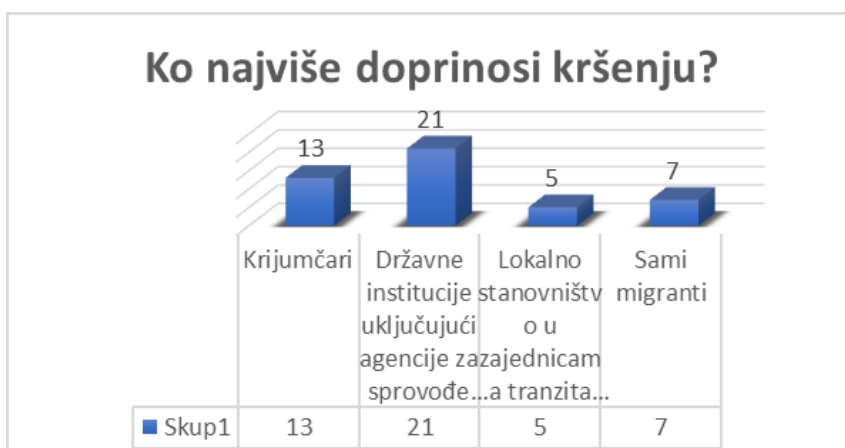
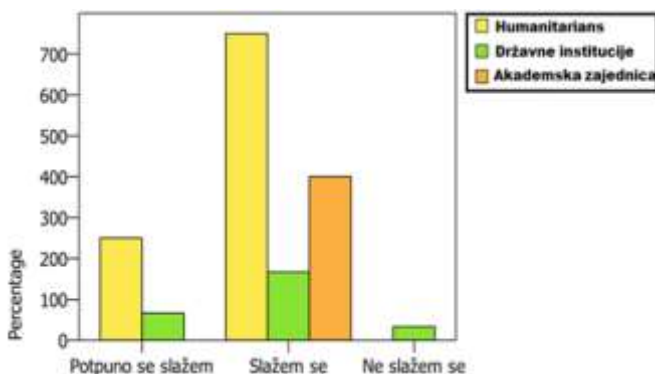
Grafikon broj 6. Prikaz odgovora intervjuisanih eksperata iz svih grupa na tvrdnju broj 9.

Većina intervjuisanih eksperata je izrazila visok stepen slaganja sa ovom tvrdnjom, 84.4% dok je 15.6% izrazilo neslaganje. U obrazloženju odgovora većina eksperata smatra da to zavisi od nekoliko faktora te da uticaji neregularnih migracija na sigurnost lokalnih zajednica mogu biti uzrokovani i lošim upravljanjem migracijama, pogrešnim pristupom vlasti ili lokalne populacije. Tim pristupom migranti mogu biti izazvani i činiti krivična djela i prekršaje koji utiču na javnu sigurnost. Između ostalih to su tuče, napadi, ubistva i oštećenja javne i privatne imovine ili infrastrukture ili zloupotreba narkotika.

Pitanje - tvrdnja broj 10 glasi: Osnovna ljudska prava migrantske populacije ugrožena tokom njihovog putovanja.

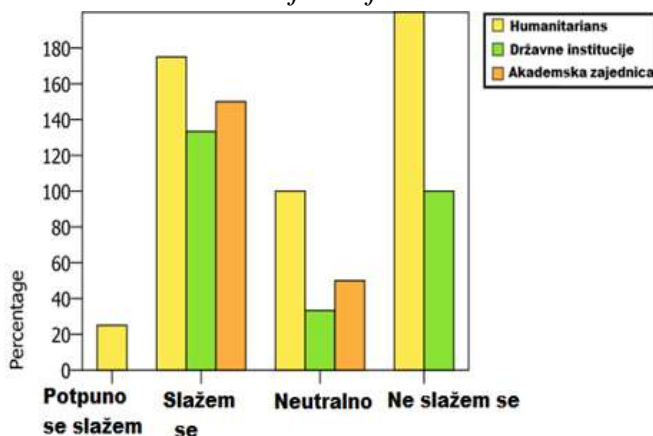
Grafikoni broj 7 i 8. Prikaz odgovora intervjuisanih eksperata iz svih grupa na tvrdnju broj 10 i 10a.

Većina intervjuisanih eksperata ili 84,4% se slaže da su osnovna ljudska prava migranata ugrožena tokom njihovih putovanja dok je samo 15,6 % eksperata izrazilo neslaganje sa ovom tvrdnjom. Dodatno pitanje postavljeno ekspertima je ko najviše doprinosi kršenju prava migranata. Većina odgovora eksperata navodi da su državne institucije najviše doprinose kršenju prava migranata pored ostalih aktera.

Pitanje - tvrdnja broj 13 glasi: Migrantske rute na jugoistoku Evrope a posebno Balkanska ruta postaje/u stalni izvor nesigurnosti u regiji.

Grafikon broj 9. Prikaz odgovora intervjuisanih eksperata svih grupa na tvrdnju broj 13.

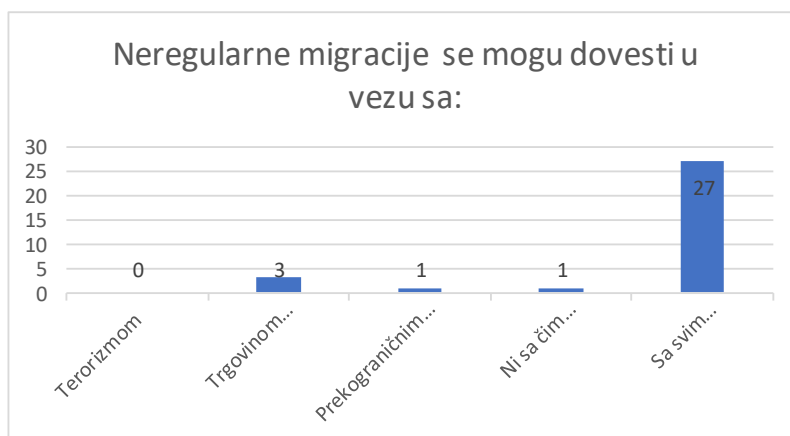

Dok se 46.9% ispitanika slaže da rute kretanja migranata na jugoistoku Evrope imaju potencijal da postanu stalni izvor nestabilnosti u regiji, 34.4 % se ne slaže sa ovom tvrdnjom dok 18.8 % ispitanika nema jasan stav o ovom pitanju. U elaboraciji odgovora na ovu tvrdnju neki ispitanici su izrazili mišljenje da migracijska kretanja na jugoistoku Evrope ne mogu predstavljati krizu dok je jedan broj ispitanika izrazio mišljenje da to zavisi od političkih odluka sugerirajući da migratorna kretanja u ovim zemljama imaju i političku dimenziju. Samo trajanje migracijskih kretanja u zemljama jugoistoka Evrope većina ispitanika smatra kontinuiranim i u budućnosti.

Tokom intervjuisanja eksperata postavljeno je i pitanje da li se neregularne migracije mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima, prekograničnim kriminalom i terorizmom i ponuđen je model izabira višestrukih odgovora. Većina ili 84% eksperata je odgovorilo da se ilegalne migracije mogu dovesti u vezu sa svim navedenim, 10% smatra da se ilegalne migracije mogu dovesti u vezu samo sa trgovinom ljudima, 3% smatra da se ilegalne migracije mogu dovesti u vezu samo sa prekograničnim kriminalom. Nijedan ekspert ne smatra da se neregularne migracije mogu dovesti u vezu samo sa terorizmom. U elaboraciji odgovora intervjuisani eksperti su ponudili svoje viđenje razloga tih veza pa analizirani odgovori sugerišu da ispitanici smatraju da nedostatak identifikacionih dokumenata

kod neregularnih migranata otežava njihovu identifikaciju pa je vrlo moguće da se među migrantima nalaze i osobe koje učestvuju u navedenim aktivnostima. Eksperti također smatraju da se ilegalne migracije najčešće dovode u vezu sa trgovinom ljudima i da je to krivično djelo najzastupljenije u migracijama. Iako većina ispitanika smatra da se ilegalne migracije mogu dovesti u vezu sa svim navedenim kategorijama sigurnosnih prijetnji eksperti smatraju da ilegalne migracije nikako ne mogu biti uzrok niti generator ovih prijetnji. Većina smatra da su migranti najčešće žrtve ovih aktivnosti.

Grafikon broj 10 : Odgovori ispitanika o vezama ilegalnih migracija sa tri sigurnosne prijetnje.

4.2. Rezultati upitnika

Kako bi se dodatno ispitalo mišljenje o tvrdnjama iz strukturiranog intervjua sproveden i onlin upitnik sa ukupno sedam pitanja-tvrđnji. Upitnik je distribuiran putem email adresa većem broju humanitarnih profesionalaca koji se bave ili su se bavili implementacijom različitihi humanitarnih programa u zemljama jugoistočne Evrope. Određivanje ciljne grupe za distribuciju upitnika učinjeno na osnovu procjene da profesionalci koji implementiraju programe posjeduju potrebno iskustvo u polju migracija i sigurnosti i da imaju određene stavove i mišljenja o vezama migracija i sigurnosti koji mogu biti ispitani. Upitnik je konstruiran na engleskom jeziku uz pomoć online platforme *SurveyMonkey*. Pitanja u upitniku su formulisana

na način da odražavaju tvrdnje iz intervjua kako bi se provjerili i uporedili odgovori prikupljeni intervjuisanjem eksperata.

Pitanja dizajnirana u upitniku odražavaju problem istraživanja i postavljena su sljedećim redoslijedom:

1. Ilegalne - neregularne migracije mogu izazvati različite sigurnosne izazove u nekim zemljama.
2. Termin “*ilegalne migracije*” treba biti zamijenjen terminom “*neregularne migracije*” u službenoj komunikaciji.
3. Neregularne migracije mogu uticati na sigurnost u lokalnim zajednicama.
4. Po vašem mišljenju, neregularne migracije mogu biti povezane sa: a) *trgovinom ljudima*, b) *prekograničnim kriminalom*, c) *terorizmom*, d) *sa svim navedenim*, e) *ni sa čim navedenim*.
5. Osnovna ljudska prava migrantske populacije se krše tokom njihovih putovanja.
6. Masovni priliv migranata može ugroziti ljudska prava lokalne populacije.
7. Migratorna kretanja u jugoistočnoj Evropi u posljednjih 5 godina se mogu smatrati migrantskom krizom.

Ukupan broj ispitanika koji su odgovorili na sva postavljena pitanja je 252. Zbog načina sprovođenja upitnika i etičkih normi nisu pohranjeni socio demografski podaci koji bi upućivale na identitet ispitanika. Lista elektroničkih mail adresa učesnika istraživanja je dostupna samo voditelju intervjua. Ispitanici su odabrani pojedinačno iz baze podataka dostupne voditelju intervjua. Link za upitnik je isporučen u grupnom mailu sa objašnjenjima i uputama putem platforme SurveyMonkey na preko pet stotina adresa. Upitnik je kreiran i distribuiran 27 januara a odgovori su prikupljeni do 7 februara 2022. godine. Grafički prikaz odgovora svih učesnika koji su odgovorili na upitnik je dostupan na:

<https://www.surveymonkey.com/stories/SM-C2ZB8KLW/>

Tvrđnja broj 1 (Q1) glasi: Ilegalne migracije mogu prouzrokovati različite sigurnosne izazove u nekim zemljama.

Analizom odgovora svih ispitanika zabilježeno je da se 45,24% ispitanika potpuno slaže a 40,08% ispitanika se slaže sa ovom tvrdnjom. Tek 5,16% se

ne slaže i samo 1,98% ispitanika se potpuno ne slaže sa ovom tvrdnjom. Zabilježeno je i da se 7,54% ispitanika niti slaže niti ne slaže sa ovom tvrdnjom. Na osnovu odgovora svih ispitanika može se zaključiti da većina ili 85,32% ispitanika smatra da ilegalne migracije mogu prouzrokovati različite sigurnosne izazove u nekim zemljama, dok 7,14% ispitanika to ne smatra mogućim.

Tvrđnja broj 2 glasi (Q2): Termin “*ilegalne migracije*” treba biti zamijenjen terminom “*neregularne migracije*” u službenoj komunikaciji. Analizom odgovora svih ispitanika zabilježeno je da je 71,83% potvrdnih odgovora, 21,03% negativnih odgovora i 7,14% ispitanika nema mišljenje o ovoj tvrdnji. Sa sigurnošću se može tvrditi da IOM službeno koristi termin neregularne migracije u cjelokupnoj komunikaciji jer je tako određeno internim pravilnikom organizacije. Nije poznato da ostale organizacije kao i državne institucije imaju takve pravilnike. Svrha ovog pitanja je ispitivanje potrebe pravnog regulisanja terminologije u polju migracija, posebno termina koji mogu uticati na status migranata u nekim zemljama. Na osnovu odgovora svih ispitanika može se zaključiti da velika većina ili 71,83% ispitanika smatra da se termin “*ilegalne migracije*” treba zamijeniti terminom “*neregularne migracije*” u službenoj komunikaciji. Također, 21,03% ispitanika smatraju da takvo što nije potrebno iako razlozi nisu jasno navedeni.

Tvrđnja broj 3 (Q3) glasi: Neregularne migracije mogu uticati na sigurnost u lokalnim zajednicama. Analizom odgovora svih ispitanika na ovu tvrdnju zabilježeno je 31,75% odgovora potpuno se slažem dok je zabilježeno 46,83 % odgovora slažem se. Ukupno 7,54% zabilježenih odgovora je ne slažem se dok je svega 0,79% odgovora potpuno se ne slažem. Također je zabilježeno 13,10% neutralnih odgovora u kojima se ispitanici niti slažu nit ne slažu sa ovom tvrdnjom. Može se zaključiti kako većina ispitanika ili 78,58% vjeruje kako neregularne migracije mogu uticati na sigurnost u lokalnim zajednicama. Svega 8,33% ispitanika se ne slaže sa ovom tvrdnjom.

Tvrđnja broj 4(Q4) glasi: Po vašem mišljenju, neregularne migracije mogu biti povezane sa: trgovinom ljudima, prekograničnim kriminalom, terorizmom, sa svim navedenim, ni sa čim navedenim. Analizom odgovora svi ispitanika zabilježeno je da 64,68% svih ispitanika bira odgovor sa svim navedenim. 18,25 % ispitanika bira samo sa trgovinom

ljudima, 10,71% bira ni sa čim navedenim dok 4,37% bira samo sa prekograničnom kriminalom a svega 1,98% bira sa samo terorizmom. Na osnovu prikupljenih odgovora može se zaključiti da svi ispitanici smatraju da neregularne migracije mogu biti povezane sa sve tri kategorije sigurnosnih prijetnji. Većina ispitanika ili 64,68 % smatra da neregularne migracije mogu povezane sa sve tri kategorije sigurnosnih prijetnji dok 24,6% smatra da su te veze moguće samo sa jednom od navedenih prijetnji.

Tvrđnja broj 5 (Q5) glasi: Osnovna ljudska prava migranata se krše tokom njihovih putovanja.

Analizom prikupljenih odgovora svih ispitanika zabilježeno je da 46,83% ispitanika bira opciju u potpunosti se slažem dok 37,30% ispitanika bira opciju slažem se, 13,89% bira neutralnu opciju dok 1,19% bira ne slažem se i svega 0,79% ispitanika bira opciju u potpunosti se ne slažem. Na osnovu odgovora se može zaključiti da se velika većina ispitanika ili 84,13% slaže sa ovom tvrdnjom dok se veoma mali procenat ili 1,98% ispitanika ne slaže. Ukupno 13,89% ispitanika je neutralno po ovom pitanju što navodi na zaključak da se po mišljenju većine ispitanika osnovna ljudska prava migrantske populacije tokom njihovih putovanja krše.

Tvrđnja broj 6 (Q6) glasi: Masovni priliv migranata može ugroziti ljudska prava lokalne populacije.

Nešto malo više od polovine ispitanika ili 53,18 % se slaže sa tvrdnjom da masovni priliv migranata može uticati na ljudska prava lokalnog stanovništva u zajednicama prihvata. Sa druge strane procenat ispitanika koji se ne slaže sa ovom tvrdnjom i onih koji su neutralni po ovom pitanju iznosi 46,83% što upućuje na zaključak da je nešto manje od polovine ispitanika neodlučno ili se ne slaže da su ljudska prava lokalnog stanovništva ugrožena usljed povećanog priliva migranata. Nisu pružena dodatna objašnjenja u upitniku pa se može zaključiti da su mišljenja ispitanika podijeljena.

Tvrđnja broj 7 (Q7) glasi: Migracijski tokovi na jugoistoku Evrope tokom posljednjih 5 godina se mogu smatrati migrantskom krizom.

Analizom prikupljenih odgovora zabilježeno je da 73,1% ispitanika bira potvrđan odgovor na ovu tvrdnju, 20,72% bira odričan odgovor dok je svega 5,98% izabralo neutralan stav zbog nepoznavanja situacije u ovom području. Može se zaključiti da velika većina ili 73,31% ispitanika smatra da se migracijski tokovi na jugoistoku Evrope koji su se odvijali u posljednjih pet godina mogu smatrati migrantskom krizom dok se 20,72% ispitanika ne

slaže sa ovom tvrdnjom. Usporedbom odgovora intervjuisanih eksperata moguće je zaključiti da se mišljenja o migracijskoj krizi na ovom prostoru razlikuju.

4.3. Analiza i diskusija rezultata istraživanja

Intervjuisanjem 32 eksperta iz oblasti migracija i sigurnosti i prikupljanjem odgovora putem upitnika od 252 humanitarnih profesionalaca uključenih u implementaciju različitih programa na prostoru jugoistoka Evrope i u Turskoj prikupljeni su relevantni podaci o neksusu migracija i sigurnosti u ovom dijelu svijeta. Dokazi prikupljeni istraživanjem upućuju na zaključak da većina ispitanika smatra da neregularne migracije mogu proizvesti negativne uticaje na javnu sigurnost u nekim zemljama ali da ti uticaji ne mogu ozbiljnije narušiti ovaj segment sigurnosti u lokalnim zajednicama. Utvrđeno je da većina ispitanika smatra da narušavanje sigurnosti usljed velikog priliva migranata uveliko zavisi od postojećih kapaciteta za upravljanje migracijama posebno utvrđivanja identiteta migranata, smještajnih kapaciteta za veliki broj migranata, procedure registracije i kontrole kretanja kao i kadrovske kapacitete nadležnih službi uključujući i sigurnosne agencije. Postojanje i opremljenost institucija, zakonska regulativa i procedure, obučenosť kadrova i pomoć međunarodnih agencija značajno utiču na upravljanje migracijama i mogu doprinijeti smanjenju negativnih uticaja na sigurnost u lokalnim zajednicama. Može se zaključiti da ukoliko je upravljanje migracijama zasnovano na principu poštovanja i osiguranja ljudskih prava migranata i osiguranju uslova za proces kojim migranti mogu ostvariti svoj status u skladu sa međunarodnim pravom, onda su uticaji na sigurnost usljed prisustva velikog broja migranata na nekom području minimalni. Nasuprot tome, ukoliko se upravljanje migracijama zasniva na sekuritizaciji migracija i kriminalizaciji statusa migranata takav pristup može voditi ka stvaranju sigurnosnih izazova u lokalnim zajednicama. Prema mišljenju većine ispitanika može se zaključiti da bi izbjegavanjem upotrebe termina „*ilegalne migracije*“ u javnom diskursu i službenoj komunikaciji rješavanje statusa migranata koji se nalaze u neregularnim situacijama bilo donekle olakšano. Rutinska upotreba termina „*ilegalne migracije*“ doprinosi negativnoj percepciji prema svim migrantima kroz svojevrsnu kriminalizaciju njihovog statusa. Analizom

prikupljenih odgovora intervjuisanih eksperata i anketiranih humanitarnih profesionalaca i usporedbom njihovih stavova, može se zaključiti da se stavovi i mišljenja ove dvije grupe o kršenju ljudskih prava migrantske populacije značajno podudaraju. Većina ispitanika smatra da se osnovna prava migranata značajno krše tokom njihovih putovanja i smatraju datim kršenjima najviše doprinose države i njihove institucije. Primjetno je i manje neslaganje u odgovorima ove dvije grupe po pitanju ocjenjivanja procesa migracija na jugoistoku Evrope kao krize u periodu između 2016. i 2021. godine. Većina intervjuisanih eksperata smatraju da migratorna kretanja na jugoistoku Evrope mogu postati stalni izvor nesigurnosti i prerasti u krizu kao posljedica političkih odluka. Analizom odgovora ispitanika može se zaključiti da većina smatra da migracije na jugoistoku Evrope predstavljaju vanrednu situaciju koja je u nekim slučajevima prerasla u neku vrstu krize u pojedinim zemljama. Iz navedenih odgovora eksperata i humanitarnih profesionalaca može se zaključiti da migracijska kretanja u zemljama jugoistoka Evrope mogu predstavljati latentnu krizu koja može eskalirati izenandno i bez najave.

5. ZAKLJUČAK

Sprovedenim istraživanjem u zemljama jugoistoka Evrope uz pomoć naučno istraživačkih metoda observacije, triangulacije podataka i anketom prikupljeni su relevantni podaci o neksusu migracija i sigurnosti na ovom prostoru. Veze i odnosi migracija i sigurnosti na jugoistoku Evrope su višestruke i kompleksne a u nekim slučajevima te vezemogu biti i uzročno-posljedične, zbog nastanka pojedinih sigurnosnih situacija usljed odvijanja migracija. Porast nasilnog ekstremizma, ultradesničarskog nacionalizma kao i etno-nacionalnog separatizma se može dovesti u direktnu vezu sa porastom migracija u nekim državama jugoistoka Evrope. Može se zaključiti da su sigurnosno najinteresantnije ilegalne-neregularne migracije prvenstveno zbog percepcije veza sa terorizmom, organizovanim kriminalom i trgovinom ljudima. Krijumčarenje migranata koje nastaje kao posljedica ponude i potražnje, svrstava se prvenstveno u visoko profitabilnu kriminalnu aktivnost zbog niskog rizika za počinioca i sastavni je dio organizovanog prekograničnog kriminala. Migracije na jugoistoku Evrope se ne bi trebale dovoditi u direktnu vezu s terorizmom iako je moguće postojanje

izolovanih, ograničenih i kratkotrajnih veza pojedinaca uključenih u migrantske tokove sa nekim terorističkim akcijama na prostoru EU. U glavne elemente nekusa migracija i sigurnosti ubrajaju se sigurnosni izazovi koji nastaju usljed neregularnih migracija i utiču na zemlje porijekla, tranzitne zemlje i zemlje konačnog odredišta migranata. U zemljama jugoistoka Evrope, koje se smatraju tranzitnim zemljama prema EU, nastaju različiti sigurnosni izazovi usljed odvijanja neregularnih migracija. Ti sigurnosni izazovi imaju i različite uticaje na upravljanje migracijama u ovim zemljama. Prema mišljenju većine ispitanika, nije moguće uniformno pristupiti ovim uticajima jer manifestacije tih uticaja uveliko zavise od izgrađenog sistema sigurnosti u državama u kojima se neregularne migracije odvijaju. Nastanak i odvijanje kriza usljed masovnih migracija u nekim zemljama jugoistoka Evrope je bitan element nekusa migracija i sigurnosti na ovom prostoru i ne bi se trebao zanemarivati. Iako su te krize bile ograničene vremenski, uticaji na stanovništvo su bili intenzivni prvenstveno zbog neefikasnih mehanizama upravljanja migracijama u pojedinim zemljama. Na osnovu svih prikupljenih dokaza može se zaključiti da je nexus migracija i sigurnosti na jugoistoku Evrope kompleksan i višestruk a veze koje nastaju mogu biti uzročno-posljedične. Nije moguće posmatrati odvojeno ova dva fenomena zbog uticaja koji stvaraju na procese u društvu svojim postojanjem i dinamikom. U nexus migracija i sigurnosti na ovom prostoru ubrajaju se uticaji koji nastaju usljed migracija i uzrokuju sigurnosne izazove koji mogu imati efekte i na stanovništvo i na migrante. Na osnovu rezultata istraživanja može se zaključiti da nexus migracija i sigurnosti na jugoistoku Evrope direktno utiče na proces upravljanja migracijama na ovom prostoru. Potrebno je sprovesti šire istraživanje ovih odnosa kako bi se u potpunosti razotkrile i objasnile sve veze koje nastaju između migracija i sigurnosti.

LITERATURA

1. Ahić, J., 2004. Dokument o sigurnosnoj politici Bosne i Hercegovine - "Conditio sine qua non" . Kriminalističke teme, III (3-4), 357-367.
2. Ahić, J., Alispahić, B., 2019. Horizontalno i vertikalno hibridno djelovanje i/ili rat-studija slučaja Bosne i Hercegovine. Kriminalističke teme, (5), 161-179.
3. Ahić, J., Hadžikadunić A., Kovačević G., Korajlić N., 2016. Krizni menadžment u Bosni i Hercegovini – upravljanje u defragmentiranom sistemu. Zbornik radova 9. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, Veleučilište Velika Gorica
4. Ahić, J. 2003 . Mechanism and Institutions of Prevention of Organized Crime in Southeast Europe. Crim. Just. Issues, 239.
5. Alispahić B., Kovačević G., Korajlić N., 2015. Značaj kritične infrastrukture u sustavu nacionalne sigurnost, Zbornik radova 8. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, Veleučilište Velika Gorica
6. Allcock, J. B., Danforth, Loring and Crampton, Richard J., 2021 . Balkans. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Balkans>
7. Armstrong,W., Anderson, J., 2007 . "Borders in Central Europe: From Conflict to Cooperation". Geopolitics of European Union Enlargement: The Fortress Empire. Routledge. p. 165.
8. Aust, A., 2005. Handbook of international law. Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York. Information on this title: www.cambridge.org/9780521823494
9. Böcker, A., 1998 . Regulation of Migration: International Experiences, Het Spinhuis,
10. Buzan, B., 1987 . Introduction to Strategic Studies: Military Technology and Interna- tional Relations. London: Macmillan.
11. Buzan, B., 1991. People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-ColdWar Era. London: Harvester Wheatsheaf.
12. Buzan, B., Kelstrup, M., Lemaitre, P., Tromer, E., Wreaver, O., 1990 . The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era.

13. Buzan, B., Weaver, O., Wilde, J., 1998 . Security: A New Framework for Analysis.
14. Buzan, B. Hansen, L., 2009. The evolution of international security studies. Cambridge University Press
15. Chetail, V., 2012., Sources of International Migration Law- foundations of international migration law, pp. 56-92,
16. Collins, A., 2007. Contemporary security studies. Oxford: Oxford University Press
17. den Boer, M., 1997. Step by Step Progress. An Update on the Free Movement of Persons and Internal Security . Eipascope, No. 2, pp. 8–11.
18. Deutsche Welle., 2019. Europe 'will feel' new refugee wave, warns Turkey's Erdogan.
19. Doty, R. L., 1996. Immigration and National Identity: Constructing the Nation. Review of International Studies, Vol. 22, No. 3, pp. 235–55.
20. Dowty, A., 1987. Closed Borders: The Contemporary Assault on the Freedom of Movement. by Yale University Press, 1987.
21. EUSOCTA, 2021. European Union Serious and Organized Crime Threat Assesment.EUROPOL.<https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2021#downloads> (pristupljeno 16 Decembar 2021).
22. Europol, 2021. European Migrant Smuggling Centre - 5th Annual Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
23. Evropski Sud za Ljudska Prava, 2022. Evropska konvencija o ljudskim pravima kako je izmijenjena Protokolima 11, 14 i 15 s Protokolima 1, 4, 6, 7, 12, 13 i 16. Neslužbeni prijevod. Dostupno na www.echr.coe.int
24. Gili, A. G. 1974. Kako se istražuje. Vodič u društvenim istraživanjima. Školska knjiga, Zagreb.
25. Halmi, A. 2005. Strategije kvalitativnih istraživanja u društvenim i primjenjenim znanostima. Naklada Slap, Zagreb.
26. Hansen, L. 2012. Reconstructing desecuritisation: the normative-political in the Copenhagen School and directions for how to apply it. Review of International Studies, 38(3), 525–546. <http://www.jstor.org/stable/41681477>
27. Huysmans, J., Squire, V. 2009. Migration and Security. In: Dunn Cavelt, Myriam and Mauer, Victor eds. Handbook of Security Studies. London, UK: Routledge. Migration and Security. Available from:

- https://www.researchgate.net/publication/42798725_Migration_and_Security [accessed Apr 11 2022] .
28. Huysmans, J., 2002. The European Union and the Securitization of Migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00263>
 29. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M., 2020. Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprostavljanja kriminalitetu, Visoka škola „CEPS - Centar za poslovne studije“, Kiseljak.
 30. Korajlić N., Kešetović Ž., Smailbegović A., Toth I., Hodžić, K. 2020. Praktikum za krizni menadžment. Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu Veleučilište Velika Gorica.
 31. Koselleck, R., Richter, M. W., 2006. Crisis. *Journal of the History of Ideas*, 67(2), 357–400. <http://www.jstor.org/stable/30141882>
 32. Kukić, S., Markić, B., 2006. Metodologija društvenih znanosti. Ekonomski fakultet sveučilišta u Mostaru.
 33. Lodge, J., 1993. ‘Internal Security and Judicial Cooperation’. In Lodge, J. (ed.) *The European Community and the Challenge of the Future* (2nd edn) London: Pinter ,pp. 315–39.
 34. Romaniuk, S. N., 2018. Copenhagen School. In *The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy*,. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
 35. Seeger, M.,W., Sellnow, T. L., Ulmer, R. R., 1998. Communication, organization, and crisis. *Communication Yearbook*. 21: 231–275.
 36. Selimić, M., 2014. Saradnja policijskih i pravosudnih organa u državama članicama EU, kao i sa trećim državama, *Naučno stručni i informativni časopis Edukator*, god. 1, br. 2., Sveučilište Vitez.
 37. Shlaim, A., International Crisis Behavior Project. 1983. *The United States and the Berlin Blockade, 1948-1949: A study in crisis decision-making*. Berkeley: University of California Press.
 38. World Atlas 2018. What continent Cyprus is in?. <https://www.worldatlas.com/articles/what-continent-is-cyprus-in.html>